

Nr 18

Utlåtande i anledning av motioner om nya ersättningsbestämmelser vid ändring av kraftledning i samband med vägomläggning.

Tredje lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 515 i första kammaren av herr *Jonasson* och nr 608 i andra kammaren av herr *Wahrendorff*.

I motionerna, vilka är likalydande, hemställas, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning i syfte att ersätta nu gällande bestämmelser angående kraftledningsägares skyldighet i vissa fall att bekosta ändring av kraftledning med tillämpliga bestämmelser i lagen om allmänna vägar i enlighet med vad i motionen anförts».

Motionernas närmare innehåll redovisas i huvudsak nedan.

Över motionerna har i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver utlåtanden inhämtats från kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. På begäran av utskottet har yttrande därjämte avgivits av Landsbygdens elnämnd.

Gällande bestämmelser

De grundläggande föreskrifterna rörande starkströmsanläggningar återfinnes i den — efter ett flertal ändringar under årens lopp — alltjämt gällande ursprungliga lagen på området, nämligen *lagen den 27 juni 1902, nr 71, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar*. Enligt lagens 15 § äger Konungen meddela de närmare föreskrifter vilka må erfordras med avseende å sådana anläggningars utförande och skötsel.

Med stöd av bl. a. nämnda stadgande har senast utfärdats *kungörelsen den 15 november 1957, nr 601, om elektriska starkströmsanläggningar* (ändr. i här ej aktuellt avseende genom SFS 559/1958). 4 kap. 6 § nämnda kungörelse har följande lydelse.

Erfordras att starkströmsledning som framdragits inom område för allmän väg ändras i följd av att vägen igenlägges, förbättras eller så omlägges att vägen, där ledningen berör denna, till någon del behålles inom sitt ditillsvarande område, skall ledningens innehavare på egen bekostnad vidtaga ändringen.

Motsvarande kungörelser har tidigare utfärdats år 1902, år 1916 och år 1939. Bestämmelse om fördelning mellan väghållare och ledningsinnehavare av kostnad för ändring av ledning inom område för allmän väg tillkom först genom 1916 års kungörelse (se SFS 173/1916 § 1 punkt 6). Denna bestämmelse ändrades genom kungörelsen SFS 153/1936. Ändringens innebörd synes icke klart kunna utläsas av författningstexten. Med något skiftande språklig utformning kvarstår bestämmelsen sedan sistnämnda år i sak oförändrad.

På grund av de till de särskilda kungörelserna utfärdade övergångsbestämmelserna synes, åtminstone teoretiskt sett, tidigare bestämmelser alltså kunna komma i tillämpning. För att åskådliggöra de svårigheter som kan möta vid avgörande av sådana frågor skall här beröras innehållet i de olika övergångsbestämmelserna.

1916 års kungörelse föreskrevs i nu aktuellt avseende ej skola gälla beträffande elektriska anläggningar till vars utförande och nyttjande Kungl. Maj:t dessförinnan meddelat tillstånd. I samband med 1936 års kungörelse stadgades, att i fråga om ändring av starkströmsledning till följd av vägomläggning, varom vederbörande länsstyrelse före kungörelsens ikraftträdande meddelat beslut, dittills gällande bestämmelser skulle lända till efterrättelse. Genom 1939 års kungörelse (SFS 200/1939) upphävdes 1902 och 1916 års kungörelser, dock skulle beträffande anläggning, till vilkens utförande tillstånd meddelats före ikraftträdandet av de nya bestämmelserna, tidigare gällande bestämmelser i bl. a. nu aktuellt hänseende alltså äga tillämpning. Övergångsbestämmelserna i kungörelsen år 1957 slutligen upphäver stadgan 1939, dock att beträffande anläggning, till vilkens utförande tillstånd meddelats före kungörelsens ikraftträdande, i st. f. bl. a. 4 kap. äldre bestämmelser skall äga tillämpning, så länge tillståndet gäller.

De bestämmelser i *lagen den 30 juni 1943 om allmänna vägar*, vartill motionärerna hänvisar, återfinnes i 19 §. Denna bestämmelse föreskriver bl.a., att för upplåtelse av mark till väg, så ock för annat intrång som orsakas av vägens byggande eller begagnande, fastighetens ägare är berättigad till ersättning av väghållaren, där ej avtalats eller uppenbarligen förutsatts att ersättning ej skall lämnas, samt att enahanda rätt till ersättning för intrång tillkommer innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt i avseende å fastigheten, som upplåtits innan marken togs i anspråk.

Motionerna

Motionärerna framhåller, att de kostnader för ändring av kraftledning som ledningsinnehavare på grund av ovan redovisade bestämmelser är skyldig bekosta kan bli mycket omfattande, åtminstone sett i förhållande till

vederbörandes ekonomiska bärkraft. Detta gäller enligt motionärerna främst i de fall, då ledningen löper parallellt med vägen en längre sträcka och är belägen inom vägområdet. Om vägen breddas, sägs det, kan ledningsägaren bli skyldig att bekosta flyttning av hela ledningen en lång sträcka, kanske kilometervis, vilket för en mindre distributionsförening kan bli mycket betungande. Den omständigheten att skyldigheten är beroende av tidpunkten för dom eller fastställelse för vägföretaget respektive koncession för ledningen anser motionärerna har vållat särskild irritation och gjort ifrågasvarande bestämmelser mer svårförståeliga.

Motionärerna finner vidare bestämmelserna stå i viss strid med 19 § lagen om allmänna vägar och ifrågasätter, om inte den speciella regleringen av ledningsägars skyldighet att bekosta ändring av ledning borde utgå och ersättas av nämnda lag. I motionen framhålles, att i de fall väghållare har att bekosta ändring av ledning, hans skyldigheter gentemot ledningsägaren torde regleras efter väglagens principer. För ernående av likformighet på området och med hänsyn till dels omfattningen av vägomläggningar och vägbreddningar dels att förhållandena nu är helt annorlunda än när berörda skyldigheter för ledningshållare fastställdes, finner motionärerna en sådan ändring befogad.

Yttranden

Kommerskollegium anser, att hittillsvarande principer bör bibehållas. Yrskandet om utredning biträdes däremot av *vattenfallsstyrelsen* och av *Landsbygdens elnämnd*. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* finner en ändring i ett bestämt avseende påkallad.

Kommerskollegium anför.

Enligt kollegii mening ansluta såväl 19 § väglagen som 4 kap. 6 § starkströmskungörelsen till gällande rättsgrundsatser. Inom svensk rätt har den s. k. prioritetsprincipen godtagits och det har endast i undantagsfall förekommit att den frångåtts (se t. ex. 5 § 1902 års ellag). Mot denna bakgrund synes det kollegium naturligt att väghållaren får bekosta sådan ändring av framdragen starkströmledning, som föranleds av att väghållaren för byggande eller ombyggnad av väg tager i anspråk mark, liggande utanför befintligt vägområde. Lika naturligt är att, om starkströmsledningen framdragits inom område för allmän väg, t. ex. utmed vägdiket, ledningens innehavare får bekosta de ändringar av ledningen som sedermera påkallas i samband med att vägen igenlägges, förbättras eller omlägges; innehavaren borde vid framdragandet av ledningen haft klart för sig att han icke var först på platsen och att han ej rimligen kan göra anspråk på att väghållaren skall bekosta de åtgärder han måste vidtaga när väghållaren vill förfoga över marken för vägändamål. På grund av det anförda kan kollegium icke finna, att väglagens och starkströmskungörelsens bestämmelser strida mot varandra.

En annan sak är att det vid den praktiska tillämpningen av bestämmelserna för en ledningsinnehavare kan framstå som oskäligt att han kan bli tvingad att lägga ned stora kostnader t. ex. för en flyttning av ledningen på långa sträckor i samband med en vägbreddning. Ledningen har måhända under längre tid befunnit sig på vägens område, därvid denna omständighet fallit i glömska. Han har naturligen svårt att förstå det rimliga i att exempelvis ett angränsande distributionsföretag får ersättning i samband med samma vägbreddning, därför att detta företags ledningar råka befinna sig utanför vägområdet eller på den sida av vägen som icke beröres av breddningen.

En omarbetning av starkströmskungörelsen eller väglagen i syfte att genomföra en ordning, enligt vilken ledningsinnehavare alltid skulle kunna få ersättning av väghållaren för ändringskostnader, kan komma att leda till att väghållaren icke medger lednings framdragande över område för allmän väg under annan förutsättning än att väghållaren befrias från skyldighet att framdeles betala sådan kostnad. Ej heller lär en lagändring hindra Kungl. Maj:t såsom koncessionsmyndighet att som villkor för koncession uppställa att koncessionshavaren skall svara för kostnader av detta slag.

Sammanfattningsvis får kollegium som sin mening anföra, att tillräckliga skäl för ett frångående av prioritetsprincipen här icke föreligger. Skulle det emellertid anses önskvärt att hithörande frågor närmare utredas, anser kollegium att uppdraget bör överlämnas till 1956 års vägmarksansättningskommitté eller 1960 års vägsakkunniga.

Vattenfallsstyrelsen framhåller, att genom de vid skilda tillfällen utfärdade kungörelserna och övergångsbestämmelserna härtill icke kunnat undvikas, att oklarhet i vissa hänseenden kommit att råda angående vilka bestämmelser som för de olika anläggningarna är gällande och även beträffande frågan hur bestämmelserna rätteligen bör tillämpas. Styrelsen anför vidare.

Motionärerna ha framhållit, att kostnaderna för kraftdistributörerna ofta bli betungande. Så är särskilt fallet beträffande omlägningskostnaderna vid genomfartsleder, där flyttning av kabelnät och gatubelysning ofta måste företagas. Med hänsyn till den allt snabbare expanderingen av vägnätet, ökade materialpriser och stigande arbetslöner växa kostnaderna för kraftleverantörerna för arbeten av dessa slag, och Vattenfallsstyrelsen har liksom Svenska Elverksföreningen sedan åtskilliga år konstaterat, att kostnaderna för arbeten av dessa slag blivit alltmer betungande för kraftdistributörerna, något som i än högre grad kan gälla de mindre distributionsföretagen. En mera rättvis kostnadsfördelning emellan vägintresset och kraftintresset har därvid befunnits angelägen.

Genom att såsom motionärerna angivit tolknings- och tillämpningssvårigheter förefinnas och genom att olika bestämmelser gälla bl. a. beroende på tidpunkten för beslut om vägföretag resp. koncession för ledning, föreligger ett stort behov av översyn av dessa bestämmelser. Att såsom motionärerna föreslagit ersätta förefintliga specialbestämmelser genom en hänvisning till § 19 i lagen om allmänna vägar torde icke vara tillfyllest för en varaktig lösning av dessa frågor.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 25 november 1960 ha särskilda sakkunniga tillkallats för att verkställa översyn av lagstiftningen om elektriska anläggningar m. m., varvid enligt direktiven översynen jämväl skulle avse de författningar, som innehålla tillämpningsföreskrifter till 1902 års lag eller andra bestämmelser i anslutning till denna.

Vattenfallsstyrelsen förordar, att ifrågavarande bestämmelser bl. a. i kungörelsen om elektriska starkströmsanläggningar göres till föremål för översyn, lämpligen av ovan angivna särskilt tillkallade sakkunniga, och förutsätter därvid, att kraftintressenterna beredas tillfälle att inför de sakkunniga framlägga mera detaljerade synpunkter på de av motionärerna angivna frågorna.

Landsbygdens elnämnd yttrar.

Principiellt kan anföras, att kostnaden för en ledningsomläggning av förenämnt slag icke bör falla på väghållaren, om vägföretaget föregått sträckningen av elledningen. Vidare kan sägas, att det icke varit i väghållarens intresse att ledningarna dragits fram efter vägen. Att så skett kan ha föranletts av kostnadsbesparande skäl. Å andra sidan torde vara uppenbart, att innebörden av bestämmelsen i många fall kan bli synnerligen betungande för ledningsägaren, t. ex. vid flyttning av ledning en längre sträcka. För en mindre distributionsförening kan ett sådant fall komma att innebära en brydsam ekonomisk situation. Problemet skulle också kunna betraktas från den utgångspunkten att flyttning av en redan befintlig ledning icke innebär någon som helst vinning för ledningsinnehavaren. Uppmärksammas bör jämväl att vägföretaget i regel bekostas av allmänna medel eller i betydande utsträckning åtnjuter bidrag av allmänna medel.

Under åberopande av det anförda biträder elnämnden motionärernas hemställan om en utredning.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anför.

Kungl. Maj:ts kungörelse den 19 maj 1916 om elektriska starkströmsanläggningar förändrades icke genom lagen om vägrätt, som tillkom år 1930, och ej heller har kungörelsen den 5 maj 1939 förändrats till sin lydelse genom lagen om allmänna vägar den 30 juni 1943. Ledningshavare är på grund härav icke likställd med nyttjanderättshavare enligt 19 § väglagen. Anledningen torde vara den att det ansetts att ledningshavaren med sin vanligen stora ekonomiska bärkraft i de i kungörelsen angivna fallen skulle kunna bestrida kostnaderna för ledningens förändring. Starkströmskungörelsens bestämmelser har följaktligen tillämpats för alla fastställda vägföretag. För vägföretag, som jämlikt 15 § väglagen icke fastställts, har ledningshavaren jämställts med övriga nyttjanderättshavare varvid 19 § i väglagen tillämpats.

Föreskrifterna i kungörelsen bereder ej någon svårighet för bestämmandet av vem det åligger att vid korsning av ledning med väg betala uppkommande kostnader för ändring av ledning. Med hänsyn till Kommerskollegii föreskrifter, att högspänningsledning såvitt möjligt bör vara belägen på ett avstånd av minst ledningsstolpens höjd över marken från vägbanans kant, förekommer det mycket sällan att innehavare av högspänningsledning behöver betala kostnaderna för ändring av parallellt med vägen framdragen ledning. I vissa fall har det förekommit att en parallellt med nya vägen fram-

dragen lågspänningsledning måst ändras och fördelningen av kostnaderna varit svårbedömbara på grund av att gamla vägen framgått i kurvor och krökar och dennas vägområde således gått ut och in i det nya vägområdet. I sådana fall har de totala kostnaderna fördelats mellan ledningshavaren och väghållaren efter den längd de båda vägområdena beröra resp. icke beröra varandra. Någon svårighet att fördela kostnaderna mellan ledningshavaren och väghållaren, eller att avgöra vem som skall betala kostnaderna, har icke uppstått och tvister härom av sådan storleksordning att de måst avgöras av domstol har icke förekommit.

På senare tid har det emellertid i allt större utsträckning förekommit, där kronan är väghållare, att städer, samhällen och elektriska föreningar såväl inom stadsplanlagt och byggnadsplanlagt område som i tätbebyggda samhällen i övrigt, med väghållarens tillstånd, framdragit gatu- eller vägbelysningsledningar. Dessa ledningar, som huvudsakligen tillkommit för främjande av trafiken, bli vanligen raserade vid vägens omläggning och eftersom gamla och nya vägområdena alltid beröra varandra, har ledningsägaren skyldighet att själv beskosta ändringen, vilket oftast blir betungande för ledningsägaren och i synnerhet för de föreningar, som bildats enbart med uppgift att åstadkomma vägbelysning genom samhälle.

Beträffande städer, som äro väghållare, har i förarbetena till kungörelsen om väg- och gatuhållningen i vissa städer och stadsliknande samhällen den 27 maj 1960 (SFS 374/1960) uttalats den meningen, att det sedan gammalt ansetts föreligga rätt för stad eller samhälle att i gata inom stadsplanlagt område nedlägga ledningar av olika slag och att vid ändring av sådan ledning tillhörande väghållaren (staden) äldre rätt skall gälla. Härav följer att de städer som äro väghållare och samtidigt ledningshavare för belysningsledningsledningarna för gatan få upptaga kostnaderna för ändringen av ledningen bland kostnaderna för vägföretaget till vilket statsbidrag utgår. De städer och samhällen som äro väghållare åtnjuta således en fördel framför de städer och samhällen där kronan är väghållare, enbart av den anledningen att de samtidigt äro såväl väghållare som ledningshavare.

Den nackdel som drabbar ägare av starkströmsledning för belysning av vägen där kronan är väghållare i förhållande till de städer, som är egna väghållare, torde kunna undanröjas genom ändring i Kungl. Maj:ts kungörelse den 15 nov. 1957 (SFS 601/1957) på så sätt att väghållare ålägges skyldighet att svara för kostnaderna för ändring av starkströmsledning, som framdragits för väg- eller gatubelysningsändamål.

Utskottet

Med hänsyn till avfattningen av de tidigare nämnda kungörelserna av åren 1936, 1939 och 1957 jämte därtill utfärdade övergångsbestämmelser torde — såvitt annat ej framgår av koncessionen för ledningen — bestämmelsen i sistnämnda författning angående fördelning mellan väghållare och ledningsinnehavare av kostnad för ändring av kraftledning i samband med vägomläggning äga tillämpning beträffande alla vägföretag som fastställts fr. o. m. dagen för ikraftträdandet av 1936 års kungörelse, eller den 1 juli 1936.

Enligt utskottets mening synes denna bestämmelse böra tolkas så, att därest det ursprungliga vägföretaget fastställts först sedan koncession å ledningen meddelats väghållaren under alla förhållanden har att svara för kostnad för ändring av ledningen till följd av vägens omläggning. Har däremot vägföretaget föregått ledningen, torde bestämmelsen i huvudsak innebära, att ledningsinnehavaren har att bära sådan kostnad till följd av vägens omläggning som hänför sig till ändring av ledningen inom den ursprungliga vägens område. (Här bortses från att i koncessionen annat kan ha föreskrivits.) Därest denna tolkning är riktig, innebär det, såsom även kommerskollegium hävdar, att den s. k. prioritetsprincipen är gällande på området.

Som framgår av den tidigare redogörelsen tillerkänner 19 § lagen om allmänna vägar innehavare av nyttjanderätt eller annan särskild rätt i avseende å fastighet, varifrån skett upplåtelse för allmän väg, viss rätt till ersättning, dock under förutsättning, bl. a., att denna rätt upplåtits innan marken togs i anspråk för vägen. Därest, som motionärerna förordar, detta stadgande skulle tillämpas i stället för bestämmelsen i 1957 års kungörelse skulle synbarligen ledningsinnehavaren härmed icke komma i en bättre ställning.

De före år 1936 gällande bestämmelserna blir att tillämpa allenast i fall då berörda vägföretag fastställts före den 1 juli 1936. Dessa bestämmelsers innebörd synes kunna lämna utrymme för olika tolkningar och även frågan om vilka bestämmelser som för olika fall skall gälla förefaller svåröverskådlig. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har emellertid framhållit, att avgöranden av denna art numera ytterst sällan kommer i fråga.

Ovan angivna tolkning av bestämmelsen i 1957 års kungörelse torde icke vara given. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens yttrande jämte för utskottet tillgängliga, av styrelsen utfärdade anvisningar för vägbyggnad kan tyda på att styrelsen i visst avseende har en annan mening om stadgandets innebörd. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens och särskilt vattenfallsstyrelsens yttrande ger vid handen, att svårigheter även i övrigt möter vid bestämmelsens

praktiska tillämpning. Att tidigare bestämmelser, i den mån de blir att beakta, ger anledning till tolknings- och tillämpningssvårigheter har redan berörts. Härtill kommer, att en ändring av nu gällande regler kan synas påkallad i fråga om ledning för väg- och gatubelysning i enlighet med vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen påpekat.

Nu anförda förhållanden föranleder enligt utskottets mening, att bestämmelserna bör bli föremål för översyn. Härvid torde böra beaktas de särskilda synpunkter som i motionerna framförts rörande de mindre distributionsföretagens svårigheter att i vissa fall bära de med ledningsändringarna förenade kostnaderna. Vid bedömande av frågan huruvida nu gällande principer för fördelning av förevarande kostnader mellan väghållare och ledningshavare bör ändras, lär icke kunna bortses från de omständigheter kommerskollegium i sitt yttrande avslutningsvis framfört, innebärande att en ändring i enlighet med motionernas syfte i viss mån kan förfela sitt ändamål. Utskottet vill emellertid icke taga ställning i denna fråga förrän de synpunkter som kan göra sig gällande övervägts vid en allsidig utredning.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte föranleda annan riksdagens åtgärd än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en översyn av bestämmelserna angående skyldighet för innehavare av starkströmsledning att bekosta ändring av ledningen vid omläggning m. m. av allmän väg.

Stockholm den 6 mars 1961

På tredje lagutskottets vägnar:

HANS LEVIN

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Grym, Göran Karlsson*, Georg Carlsson, Kristiansson, Ebbe Ohlsson, Åkesson*, Wirmark och Gunnar Pettersson*;

från andra kammaren: herrar Levin, Svenning, Grebäck, Hamrin i Kalmar*, fru Ekroth, herrar Hammarberg, Tobé* och Palm.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.